

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

11^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1903

Kinderprenten met afbeeldingen van munten.

Vele zijn de zorgen geweest, waarmede de republiek der Vereenigde Nederlanden, tijdens haar langdurig bestaan heeft te kampen gehad. Onder deze was de kwestie van den „cours van den gelde” waarlijk niet de geringste. Groot is dan ook het aantal „beeldenaers ofte figuerboecken, placcaeten ende ordonnanties”, dat achtereenvolgens het licht heeft gezien.

In het laatst der 18^e eeuw waren nog tal van buitenlandsche munten hier te lande in omloop. Voegt men daarbij de geldstukken eertijds in de provinciale en stedelijke munthuizen geslagen, dan kan men een denkbeeld krijgen van de verscheidenheid der munten, die in ons land cirkuleerden. Het moet voor een kinderhoofd een ware tantaluskwelling zijn geweest, die vele munten met hare verschillende waarden te leeren kennen. Daarom was het een goed denkbeeld van de in 1788 opgerichte Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, om, behalve tal van nuttige kinderboekjes, ook schoolprenten uit te geven en onder deze eene met afbeeldingen van munten.

Daar de tweeregelige rijmpjes, die onder de af-

beeldingen zijn geplaatst, op de munt zelve of op haar koers betrekking hebben, leerden de kinderen op gemakkelijke en aanschouwelijke wijze naam en waarde van vele geldige munten kennen.

Waarom de genoemde Maatschappij niet is voortgegaan met op een tweede prent een vervolg der toenmaals gangbare munten te geven, is thans niet meer te verklaren, want over de eerste verschijning der schoolprenten — onze muntprent mag daaronder worden gerekend — zwijgen de oudste notulenboeken dier maatschappij, zooals haar algemeene sekretaris, de heer J. BRUINWOLD RIEDEL, mij wel heeft willen melden, maar in de latere gedrukte „Berichten van Commissiën voor de algemeene vergaderingen”, lezen we, dat een „Commissie voor de schoolprenten” 1) bestond, die verslag uitbracht over de reeds verschenen of nog door de maatschappij uit te geven prenten.

Wij vinden daar o. a. aangehaald prenten met kinderspelen, andere het deugdzame en ondeugd-zame gedrag der kinderen afbeeldende, met schepen en vaartuigen, met voorstellingen uit den roman HENDRIK en ANNA, met tooneelen uit de vaderlandsche geschiedenis, enz. enz., maar over de muntprent lezen we niets. Alle zijn bij de firma's C. STICHTER en J. BOUWER uitgegeven. Geen enkele dezer prenten is thans meer in het archief der Maatschappij aanwezig. 2) De afdeeling Leiden 3) vooral,

---

1) *Berichten van verscheiden Commissiën voor de alg. verg. der Maatsch. Tot Nut van 't Algemeen van 1811—1834.*

2) Mededeeling van den heer BRUINWOLD RIEDEL.

3) *Vergadering van 9 Augustus 1803.*

drong op het uitgeven van schoolprenten aan. „In „aanmerking nemende,” zegt zij, „hoe geschikt het „zij om de leerzucht en den ijver der jeugd aan te „moedigen, wanneer zij niet slechts boekjes, maar „ook nu en dan met prenten als eereprijzen begiftigd „wordt, overwegende dat tot dit einde nog geen „geschikte prenten gevonden worden en verder op- „merkende hoe bijna op alle scholen van ons vader- „land jaarlijks Paasch- en andere prijzen uitgedeeld „worden, welke geen andere waarde hebben, dan „den smaak van het schoone bij de kinderen voor „altijd te bederven, stelt voor . . . . een Commissie te „benoemen ten einde jaarlijks vier koperen prenten „in het licht te doen komen, terwijl deze prenten „voorwerpen uit de natuurlijke historie volgens klas- „sen, kunsten, wetenschappen en handwerken, ge- „woonten en kleederdrachten van andere volken en „andere nutte voorwerpen moesten bevatten.”

In 1809 stelde „Rotterdam” voor drie prenten uitgegeven, die in 24 onderwerpen, het door de Maatschappij uitgegeven schoolboek der geschiedenis van het vaderland zouden illustreeren. Daar echter het voorgaande voorstel voor oudere kinderen bestemd was, „zou”, zoo lezen wij, „de maatschappij allen „die met kinderen omgaan zeer aangenaam in de „hand werken, indien zij besloot: Eenige aardige en leerzame kinderprenten te laten drukken, met het bovenschrijf:

*Kinderdeugden en gebreken,
Ziet ge in deze prentjes spreken.
Dat U alles tevens toon,
Ondeugds straf en braafheids loon.”*

en dan vernemen wij verder, dat voor zes- en zeven-jarige kinderen, de geschiedenis van JOZEF, door W. VAN OOSTERWIJK HULSHOF, zeer gepaste onderwerpen bevat 1).

Ofschoon de muntprenten, zooals gezegd niet onder de in de aantekeningen van 't Nut genoemde prenten voorkomen, zijn ze toch zeer waarschijnlijk door genoemde maatschappij uitgegeven, daar van de drie prenten met afbeeldingen van munten, die ik hieronder wensch te beschrijven, één, de oudste tevens, het vignet der maatschappij draagt. 2) Zij is gemerkt lett. G en gedrukt bij de firma JOHANNES BOUWER te Amsterdam, op de Rooze Gragt, n°. 170, vermoedelijk tusschen de jaren 1788—93, daar, volgens mededeeling van den heer E. W. MOES, de firma JOH. BOUWER met de jaren 1759—1793 wordt vermeld. De tweede prent 3), geheel gelijk aan de vorige, mist echter het vignet der maatschappij en is gedrukt bij de firma JOH. BOUWER en de Wed. RATELBAND, die in LEDEBOER'S werk over nederlandsche uitgevers, met het jaar 1799 staat aangehaald. Vermoedelijk heeft JOH. BOUWER zich dus met de wed. RATELBAND geassocieerd.

Een derde muntprent eindelijk is in 1816 verschenen bij de firma J. HENDRIKSEN 4), boek- en kunstplaatdrukker te Rotterdam.

1) In 1830 ontving mijn vader, die tijdens zijn zomervakantie op het zeeuwsche dorpje Schoondijke logeerde, waar hij gedurende dien tijd de dorpsschool bezocht, evenals de andere kinderen een prent, die toen maandelijks werd uitgereikt.

2) Mijne verzameling.

3) Eigendom van de heeren S. WIGERSMA, J. E. TER GOUW, verz. VAN STOLK te Rotterdam, enz.

4) Verz. S. WIGERSMA en VAN STOLK.

De twee eerstgenoemde prenten bevatten afbeeldingen van 17 munten in grove houtsneede uitgevoerd. Deze zijn, zooals reeds is gezegd, van twee-regelige rijmpjes vergezeld, terwijl bovenaan naam en waarde van het geldstuk worden aangegeven.

Geheel boven leest men:

*Zonder Geld door 't land te wand'len,
Is als zonder Waaren, handlen.*

*Let dus, Leezer! op de munt,
Daar gij veel voor koopen kunt.*

De eerste munt is een dukaton van Utrecht van 1786, (VERKADE, pl. 100, n°. 3), met dit versje er bij:

*De Hertog, die dees Munt begon,
Leende, als il Duca 't eerst zijn naam, den*
[*Ducaton.*]

Het woord dukaton is uit den vreemde ingevoerd. In 1551 sloeg KAREL V reeds in zijn hertogdom Milaan, zilveren kroonen, of ducatoe da soldi cento. Venetië had scudi of dukatons van zeven lire. Zooals men weet, werden in ons land de dukatons 1) voor het eerst in 1659 aangemunt. Zij hadden den zonderlingen koers van *f* 3 en 3 stuivers. Volgens HOLLESTELLE zou dit bedrag ontleend zijn aan het oude schild van *f* 3.15, dat als een draad door onze voormalige pondenstelsels loopt.

1) Zie omtrent de afleiding hierna bij den dukaat. Op de prent van den heer TER GOUW staat ten onrechte Il Duco, en dit woord wordt no eens herhaald bij den dukaat

De tweede munt op de prent geeft een driegulden van Gelderland, eveneens van 1786 (VERKADE, pl. 13, n°. 1), waaronder wij lezen:

*Zo 't Bijbelboek 's lands steunzel zij,
Dan blijft dees Speer en Hoed steeds vrij.*

De rijmelaar was dus overtuigd, dat het boek, waarop de nederlandsche maagd leunt, het bijbelboek was; nu, daar was men het oudtijds niet zoo geheel over eens. Tamelijk bekend is het vers op den hollandschen gulden, in 1680 vervaardigd en door J. SCHELTEMA in zijn *Geschied- en letterkundig Mengelwerk, deel V*, medegedeeld. Minder algemeen is, dunkt mij, een variant op dit vers van Juli 1795. Misschien stellen onze lezers er belang in, beide verzen bijéén te hebben, waarom wij ze hieronder laten volgen:

Vers van omtrent 1680.

*Omlangs was er twist gerezen
Tusschen lieden van verstand
Wat het voor een boek mogt wezen,
Waar de Staat op steunt van 't Land:
Zooals op de zilveren stukken
Van het nieuw gemunte geld,
Dat men ziet in Holland drukken
't Beeld en Bijkschrift beid' vermeldt.*

*Hoort men schrifgeleerden spreken,
Die verklaren voor gewis:
„Dat dit boek een kenbaar teeken
„Van den Dortschen Bijbel is.”
Maar de Heeren Advocaten
Nemen 't daarvoor geenszins aan:
„'t Is het boek, waar 's Lands plakaten
„'t Zamen in vergaderd staan.”*

Vers van Juli 1795.

*Eertijds was er twist gerezen
Tusschen lieden van verstand,
Wat het voor een boek mogt wezen,
Waarop leund' de Maagd van 't Land.
Zooals op de zilveren stempel
Van den Staatengulden staat,
Die met Speer en Hoed ter Tempel
Naar het Eendragts Outaar gaat.*

*Hoort men godgeleerden spreken,
Deze houden voor gewis
Dat dit boek het egte teeken
Van den Dortschen Bijbel is;
Dog de Heeren Advocaten
Zagen 't geensints daarvoor aan,
Maar voor 't boek van 's Lands Placaten,
Die bijeen vergadert staan.*

„Was het niet zoo vast gesloten,
 „Ze hadden beiden wel geliek,
 „Maar wie zou zijn neus niet stooten?“
 Zegt een schrander politiek
 „Dat men vast gesloten boeken
 „Straks neemt voor den Bijbel an,
 „Hier te land, waar 't onderzoeken
 „Vrijstaat aan Jan alleman“.

„Nee deew' Bijbel en Plakaten
 „Moet men aan een iegelijk,
 „Hier in Holland openlaten
 „Opdat ieder daarin kijk!
 „Maar indien men iets moet sluiten
 „'t Zijn Beshuiten van den Staat,
 „Wier geheim, slaat dat naar buiten,
 „Zelden heil baart, — meestal kwaad.

„Daarom schijnt hij best te raden
 „Die om dese reden raadt
 „Dat in deez' gesloten bladen
 „Het geheim staat van den Staat.“
 Toen liet zich een huisman hooren:
 „Zoekt men d' inhoud van dit boek,
 „Laat zich niemand dan verstooren,
 „Dat ik ook eens daarnaar zoek.“

„Is 't geen Schatboek van Kohieren
 „Van belasting, opgesteld,
 „Om de vrije Batavieren
 „Voort te ontlasten van hun geld?
 „Of is 't een dier Heeren-boeken
 „Die geen slechte liën verstaan?
 „Maar om beter te onderzoeken
 „Moest men 't eerst eens openslaan.

„Spoedig zal men zien, mijn Vrinden!
 „Als 't eens open werd gesteld,
 „Dat men niet één blad zal vinden
 „Of het klinkt naar: geld! geld! geld!
 „Laat de Bijbel, laat Plakaten
 „Laat 't geheim van wijzen Raad
 „Zooveel als zij willen baten
 „Geld is 't daar de Staat op staat.

Roomsgewinde naar de tale
 Van het monnikenlatijn
 Zeggen: het is ons missalen
 Net geschreven op Franchijn.
 Armenianen en Menisten
 Laten 't boek gelijk het was
 En elk om den inhoud twisten
 Mits — den gulden in heur kas.

Rederijkers en Poëten
 Zweren weer bij Cris en Cras;
 Dat het naar hun beste weten
 Scheen het boek van vader Cats;
 Ieder wilde telkens raden
 Naar hij dagte bij de gis,
 Wat tog de inhoud van de bladen
 In dat agtbaar boekdeel is?

Eindelijk nu die Eendragtsgulden
 Is versleten tot den Rand,
 Wil men zulk een munt niet dulden,
 Denkt men op een andre trant
 Ja, nu Bijbels, Handoest, Wetten
 Zijn verschoven in een Hoek
 Weet geen schrander brein te letten
 Op den inhoud van dit boek.

Want thans zijn er die beweren
 Naar hun vrije wil en wensch
 Dat dit boek behelst de Leere
 Van de regten van den mensch,
 Dat de munt van zilvre platen
 In natuur heeft geen waardij
 Maar papieren Assignaten
 Geld zij, in de Maatschappij.

Wat de tijd nu zal beslissen
 Van die waarde op den duur?
 Blijven nog geheimenissen
 Te verklaren; op dat Uur
 Als Jean Law ons zal ontdekken
 (Die verweist is hier op aard)
 Dat hij Loos gaat henen trekken
 Met den Schat, door Vlijt bespaard:

„Zonder geld de Staat in lij, ligt
 „Radeloos en zonder magt.
 „Zonder geld der Staten vrijheid
 „Ras zou te onder zijn gebragt.
 „Wat men anders praat, maar praat is:
 „Waartoe nader onderzoek:
 „'t Geld de Stut van Hollands Staat is,
 „'t Geld de stof is van dit boek.”

Dan zal moog'lijk boek en bladeren
 hoe versleten 't Wezen mag
 leeren, dat de deugd der Vaaa'ren
 Weer verschijnt, in klaren dag
 Dat hoe schoon, het nieuw moog wesen
 Opgesmuikt met schijn blanket
 het weër als van ouds zal wesen
 Eendragt, Godsdienst en 's Lands Wet.

Daarmee werd de twist gescheiden,
 Die hierover was ontstaan;
 Want hetgeen de huisman zeide
 Nam men voor de waarheid aan.
 Daarom mag men zonder vreezen,
 Nu wel vaststaan op dit pint:
 Dat het moet een geld-boek wesen,
 Want het is op 't geld gemunt.

Hac Nitimur

Hanc Tuemur.

N°. 3 is een zeeuwsche rijksdaalder van 1783, (VERK. pl. 87, n°. 1), die om zijn goed gehalte zeer was gewild. Hij deed sedert 1747 twee stuivers meer dan de overige nederlandsche rijksdaalders. In 1762 probeerde men tot 53 stuivers te gaan, maar dit gelukte niet.

Het begeleidende versje luidt:

*De Zeeuwsche munt schroeft, op zijn' wijz',
 Meer zilver heeft ook hooger prijs.*

De daaropvolgende munt is een nederlandsche rijksdaalder van de prov. Overijsel van 1672, (VERKADE, pl. 47, n°. 4). Het opschrift vermeldt bij vergissing „hollandsche rijksdaalder”, in plaats van nederlandsche.

Het versje luidt:

*Oud Holland sloeg, in munt gelijk,
 Eerst Dalers, als in 't Duitsche rijk.*

JOH. STEPHANIK zegt in den gedrukten katalogus zijner verzameling hieromtrent: „Op 't einde van „de 15de eeuw werden van 't zilver uit de berg- „werken der graven VON SCHLICK te Joachimsthal „(Bohemen), munten geslagen van $\pm 29\frac{1}{4}$ wichtjes „en $0.916\frac{1}{2}$ gehalte. De Joachimsthaler, Schlickenthaler, later eenvoudig Thaler genoemd, was een „zeer gewilde munt en werd daarom in vele landen „nagebootst.”

Toen men ook in de Nederlanden de groote zilvermunten sloeg, op den voet van die van het Duitsche Rijk, werden die stukken ter onderscheiding van de daalders „rijksdaalders” genoemd.

N°. 5 vertoont een zeeuwschen daalder van 1680, (VERKADE pl. 90, n°. 2), met de woorden:

*'t Joachimsdal, heeft aan zijn munt,
Als Daler, 't eerst dien naam vergunt.*

Omtrent de verwickelingen ontstaan bij het verschijnen in 1676 van dit geldstuk leze men, *Tijdschrift* 1898 blz. 169 e. v., waarin deze uitvoerig worden medegedeeld.

De 6de munt is volgens de prent een goudgulden of achtentwintig stuiversstuk van Friesland, van 1693, (VERK. pl. 127, n°. 1), waaronder het rijmpje:

*De Rhynsche Gulden, hoog geroemd,
Werdt, om zijn waarde, ook goud genoemd.*

Op de prent staat *Nobi Dominus nobiscum*, in plaats van *Nisi*, enz. Ook is vergeten de waarde, 28 stuivers, te vermelden.

In Friesland het eerst in 1601 gemunt, kregen deze achtentwintigen den naam van frieschen

florijn of klappmuts, maar werden ook wel zilveren florijn, naar het randschrift Florenus argenteus, genoemd.

De achtentwintig is later ook in andere munt-huizen geslagen, maar nooit volgens een besluit der Generaliteit.

Wel hebben de Algemeene Staten in 1694 het voornemen gehad, provinciale achtentwintigen uit te geven 1), doch dit voornemen is blijven steken en er is daaraan verder geen gevolg gegeven, dan om er eenige proeven van in de wereld te zenden.

Zoover ik weet, heeft de friesche achtentwintig nooit den naam van rijnschen gulden gehad, dit laatste muntstuk was werkelijk van goud. De naam goudgulden is aan de overlandsche en duitsche guldens door KAREL V, in zijn ordonnantie van 1520, voor het eerst officieel gegeven. Langen tijd hadden die overlandsche goudgulden 28 stuivers gedaan. Na 1500 veranderde dit. Het waardebegrip (28 st.) voorkomende in de wetten, 2) bleef ook in den handel bestaan. De werkelijke goudgulden stegen in prijs. Ook de officieele ordonnantiën bepaalden steeds hooger waarde. De ordonnantie van KAREL V, gegeven te Gent in 1548, noteerde ze op 30 stuivers. Die van graaf LEYCESTER in 1586 op 48 stuivers. In 1610 deden ze reeds 58 stuivers, een prijs waarop ze verder zijn gebleven. Toen het waardeverschil in 't laatst der 16de eeuw

---

1) D. GROEBE, *Handleiding tot de kennis der Nederlandsche muntten*.

2) Floreen is een belasting van *f* 1.40, die in de 16de eeuw voor elke boerderij in Friesland werd opgebracht. Men betaalde naar gelang der grootte één of meer floreenen. (Mededeeling van den heer S. WIGERSMA).

zoo groot werd, heeft men wellicht een munt willen maken, die het oude waardebegrip, waarmede men nog steeds rekende, (vooral in Friesland), vertegenwoordigde. Men sloeg toen den zilveren gulden van 28 stuivers. Zoo ging de naam van het goudstuk op het zilverstuk over.

Daarop volgt als 7de munt de vijftwintig, met het versje:

*Hier toont en Spanjen en Brabant,
Antwerpens muntslag door haar hand.*

Dit muntstuk is op de prent vertegenwoordigd door een halven bourgondischen kruisdaalder van FILIPS II, voor Brabant van 1567, (DE WITTE, n°. 738.)

De uitdrukking „een vijftwintig” is weinig bekend. Volgens GROEBE, was dit geldstuk de helft van den bourgondischen kruisdaalder, alsook de helft van den nederlandschen rijksdaalder. Men vond er echter ook vele halve luiksche rijksdaalders onder. Dit is het oudste geldstuk, dat op de prent is afgebeeld.

Als 8te munt prijkt een gulden van Gelderland van 1663, (VERKADE pl. 14, n°. 2), met dit rijmpje:

*Mogt Goud, Florence's eermunt zijn,
Zij heet nu Gulden of Florijn.*

De benaming gulden was die eener gouden munt, reeds in de 14de eeuw bij ons geslagen. KAREL V gaf, zooals wij gezien hebben, in zijn ordonnantie van 1520 aan alle duitsche guldens den naam van goudgulden, welke dien tengevolge, zegt GROEBE, aan dit geldstuk altijd is gebleven. De goudgulden

van 20 stuivers door KAREL V ingevoerd, is de voorlooper geweest van den zilveren carolusgulden, die in 1542 op zijn bevel werd geslagen en voor denzelfden prijs is uitgegeven. Dit was de eerste zilveren gulden. Ook dit nieuwe geldstuk steeg weldra aanmerkelijk in prijs en verdween uit den omloop. De naam carolusgulden bleef aan het waardebegrip van 20 stuivers verbonden en heeft zich in de officieele rekeningen tot in het laatst der 18de eeuw gehandhaafd. Een geldstuk van 20 stuivers was echter geruimen tijd niet in omloop. In het laatst der 17de eeuw gingen de Staten er eindelijk toe over den standpenning van 20 stuivers opnieuw in te voeren. Deze werd ook gulden gedoopt. De tweede zilveren gulden dus. Zoo 'n stuk is onze geldersche gulden. Het jaartal 1663 is fantasie, daar de eerste gulden voor Gelderland in 1694 werd geslagen.

De daarop volgende munt is een dertiend'half of $12\frac{1}{2}$ stuiverstuk, vertegenwoordigd door een zwölgroschenstuk der stad Metz van 1650, met het borstbeeld van den H. STEPHANUS op de voorzijde. (*Kat. WELLENHEIM, n°. 1606.*) Daaronder:

*Geeft ons de Rijksmunt eens wat veel,
Men past het met zijn vierde deel.*

De dertiend'half was eigenlijk het vierde deel van den bourgondischen kruisdaalder, maar ook vele testoenen van Metz werden daaronder gerekend. Deze waren van fijn zilver, kleiner van omvang, doch dikker dan de kwartkruisdaalder.

N°. 10 is een 8 stuiverstuk of flabbe van Gro-

ningen van 1630, (VERKADE pl. 185, n°. 3). Het versje luidt:

*'t Wapen, en de Bisschops kap,
Siert den Groningener Flab.*

Deze munt deed in 1602 slechts 7 stuivers; in Maart 1606 werd zij echter weer op 8 stuivers gesteld.

De 11de munt op de prent is een zeeuwsche scheepjeschelling van 1753, (VERKADE pl. 93, n°. 4), waaronder:

*Holle munten golden wel,
Maar dees vlakken klonken schel.*

De schelling heeft volgens sommigen zijn naam aan den klank ontleend, evenals clinckaert, heller en blaffaert 1). Mij komt het waarschijnlijker voor, dat dit woord ontstaan is uit scilling. In Kat. Britsch museum wordt de etymologische beteekenis van dit woord verklaard door „division”. In ons land althans was schelling een denkbeeldige munt — een pond = 20 schellingen = 12 grooten, — totdat KAREL VAN EGMOND de eerste werkelijke schellingen liet slaan. Dit waren de zoo bekende snaphaanschellingen.

N°. 12 is een zesd'half of 5½ stuiver van Zutfen van het jaar 1688, (VERKADE, pl. 26 n°. 5); men leest onder dezen statenschelling, die niet is geklopt:

*Dees klom zeker in waardij,
Kwam er slechts een Stempel bij.*

1) *Belgisch museum voor de nederlandsche taal en letterkunde en Geschiedenis der Vaderlandsche oude Zeden en Gebruiken*, door J. F. WILLEMS.

Het rijmpje wijst op de door de Generale Staten, den 17^{den} Maart 1694 bevolen overstempeling dezer stukken. De goede exemplaren kregen toen een klop, (een bundel pijlen), en deze bleven voor 6 stuivers gangbaar; alle overige werden tot 5^{1/2} stuiver verlaagd.

De daarop volgende afgebeelde munt is een dubbele stuiver van Utrecht van 1787, (VERKADE, pl. 115, n°. 2), waaronder dit rijmpje:

*Eens zo veel maakt dubbel waard,
Dat den dubblen stuiver baart.*

Dan volgt de pijlstuiver, (bezemstuivertje), van Holland van 1732, (VERKADE, pl. 56, n°. 6):

*Stuivend, als het vluchtig zand,
Rolt de stuiver door de hand.*

De 15de munt is een duit van Holland van 1760, (VERKADE, pl. 57, n°. 6):

*Beeld en Munt; zelfs heeft 't geluid,
't Minste Muntjen aangeduid.*

Eindelijk volgen de afbeeldingen van twee gouden munten. De halve rijder van Groningen en Ommelanden van 1761, (VERKADE, pl. 179, n°. 2), waaronder te lezen staat:

*Neêrlands munt schroeft, zonder jout,
Ruiters op het blinkend goud.*

Als laatste munt volgt de dukaat van Utrecht van 1761, (VERKADE, pl. 98, n°. 4):

*Goud en Muntslag geeft den Staat,
Als il Duca, den Ducaat.*

*'t Joachimsdal, bij Voigtslands' dreeven,
Heeft, volgens sommigen, dees Munt haar naam*
[gegeven.

*De Rhynsche Gulden, Agt-en-twintig ook genoemd,
Wordt, waarom weet men niet als bij Goud*
[geroemd.

*Indien men bij dit Geld maar oog slaat op de hand,
Ziet men Antwerpens munt voor Spanje en*
[Braband.

*Florences Eccement, 1) in blinkend goud gedreven,
Zien we in den Gulden, of Florijn, bij ons*
[herleven.

*Vier duiten minder, dan voor dezen,
Doet mij 't gebrek des stempels wezen.*

*Op één na ben 'k de kleinste munt,
Die gij als Hollandsch hand'len kunt.*

*Ik ben de kleinste munt van 't Land,
En, stuijf, als stuijvertje, uit de hand.*

*De minste munt van Hollandsch stempel,
Ben ik ten aalmoes aan den drempel.*

*Ook Neerlands munt, den Gouden Ridder,
Al is zijn slagzwaard geen bevrijder.*

*Het beste goud dat Holland slaat,
Heet, naar il Duca, een ducaat.*

1) Dit woord is geen Italiaansch, mij is niet duidelijk welk woord de rijmelaar heeft willen aanduiden.

Vergelijkt men de versjes onderling, dan ziet men, dat sommige de naamaflleiding van het geldstuk aangeven, als bij den daalder, goudgulden, gulden, schelling, het dubbeltje, stuivertje, enz.

Andere versjes geven een uitleg van den beelddenaar, bijv. bij den driegulden, den vijftewintig en het achtstuiversstuk. Of wel we krijgen een verklaring van de hoogere waarde, als bij den zeeuw-schen rijksdaalder, en van de verlaagde waarde als bij den zesd'half.

Eindelijk zijn er verscheidene versjes, waarvan de inhoud onzin is, bijv. die onder den hollandschen rijksdaalder, den duit, den halven rijder, enz.

Men zou over deze muntprenten 1) nog heel wat kunnen schrijven. Wij zouden bijv. kunnen vragen, waarom juist deze munten ter afbeelding zijn gekozen, of het eigenaardige feit kunnen bespreken, dat munten in 1567 te Antwerpen geslagen, (halve bourgondische kruisdaalder), op het einde der 18de eeuw nog hier te lande cirkuleerden, of de koersverschillen nagaan, waaraan de munten sedert hun uitgifte onderhevig zijn geweest, maar wij laten al deze beschouwingen uit plaatsgebrek achterwege.

Dit ingewikkelde muntwezen heeft voortgeduurd tot ver in de 19^e eeuw.

Allerlei oorzaken, zegt Mr. L. W. A. BESIER, 2) maakten het noodzakelijk, dat koning WILLEM I

---

1) In eene der volgende afleveringen hoop ik onze lezers met „het nieuw uitgevondene diversable ducatonne spel” bekend te maken.

2) Mr. L. W. A. BESIER, *Geschiedkundige aantekeningen betreffende den muntslag in Nederland na 1813*.

de oude standpenningen slechts langzaam kon doen inwisselen.

In 1806 verdwenen de generaliteitsguldens 1) uit de cirkulatie.

In 1823 werden de schellingen op 5 stuivers teruggebracht.

„Jammer”, zegt Mr. BESIER, „dat vele dier oude „stukken iets meer waard waren en daarom ver- „smolten werden, terwijl enkel zoodanige stukken „overbleven, welke de waarde van 25 cents niet „hadden.”

In het jaar 1846 eindelijk was de regeering in staat, de inwisseling der oude guldens te doen plaats hebben.

Bij verschillende koninklijke besluiten werden toen de volgende muntsoorten buiten omloop gesteld: heele en halve dukatons, zilveren ridders, tienschellingstukken, heele, halve en kwart rijksdaalders, achtentwintigen, drieguldens, tienschellingstukken en tweeguldenstukken, geschonden en ongerande zeeuwsche rijksdaalders en vijfshellingsstukken, eindelijk den 10^{den} December van genoemd jaar, ook de guldens en halve guldens.

Nu waren nog slechts de gerande zeeuwsche rijksdaalders en de zesd'halven in omloop, maar ook hunne dagen waren geteld, daar ze in 1848 reeds ter inwisseling werden opgevraagd. Alles te zamen werd voor een bedrag van 86 millioen gulden aan oude speciën ontvangen.

M. DE MAN.

---

1) Loc. cit. blz. 17.